PREVENȚIA VICTIMOLOGICĂ A FEMEILOR ȘI COPIILOR ÎMPOTRIVA INFRACȚIUNILOR SEXUALE ÎN ERA DIGITALĂ

VICTIMOLOGICAL PREVENTION OF WOMEN AND CHILDREN AGAINST SEXUAL CRIMES IN THE DIGITAL ERA

CZU: 343.541:343.85:004(478) **https://doi.org/10.5281/zenodo.7890994**

Victoria SAMOILENCO[1]

ABSTRACT. *Women and children represent a group with increased vulnerability. This fact is conditioned in an aprioric way by bio-psycho-social factors. In the Republic of Moldova, women and children are particularly vulnerable to such social dangers as sexual crimes. This is the reason why criminological crime prevention measures must be correlated with victimological prevention measures and the victimological policy itself revived as much as it is possible. Of course, the digital age imposes difficulties as well as opportunities in the changing of the crime prevention paradigm. There are also changes in the way the aggressors act. They have a physical environment and already an online one. In other words, the digital space has created new contexts for sexual victimization of women and children and the agents who carry out the activity of victimological prevention of crimes cannot remain insensitive to these changes. From those exposed, it follows that the adaptation of the victimological prevention of children and women against sexual crimes to the changes that occurred with the onset of the digital era represent the object of this research.*

Keywords: *victimological prevention, digital age, online victimization, sexual crimes, sexual aggressors, victims, women, children.*

Este un fapt că în prevenirea infracțiunilor, în Republica Moldova predomină paradigma criminologică. Prevenția criminologică desemnează în acest caz „ansamblul de activităţi desfăşurate în direcţia identificării, explicării şi diminuării cauzelor şi condiţiilor generale şi speciale, sociale şi individuale, obiective şi subiective care generează sau favorizează manifestări delincvente în societate”. [1,pag.87] Admitem această idee preluată de la S. M. Rădulescu și D. Banciu, cu mică excepție: sintagma „manifestări delicvente” să fie înlocuită cu sintagma „manifestări deviante”. „Manifestările delicvente” fac trimitere la comportamentul criminal, pe când „manifestările deviante”, extinde sensul definiției de mai sus, deoarece devianței comportamentale subscrie atât comportamentul criminal-delicvent cât și comportamentul victimal, astfel și noțiunea de prevenție dobândește o paradigmă dublă: pe de o parte acțiuni centrate pe delicvent sau criminal, pe de altă parte acțiuni centrate pe victime sau potențialele victime.

[1] Victoria SAMOILENCO, doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice a USM, Ofițer superior al Secției Reintegrare Socială a Penitenciarului nr.3, Leova, E-mail: victoria.samoilenco.92@gmail.com, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5998-2622

În structura criminalității Republicii Moldova, infracțiunile sexuale au o pondere destul de îngrijorătoare, grupul cel mai vulnerabil din punct de vedere victimologic fiind constituit din femei, dar și minorii prezintă o vulnerabilitate destul de înaltă, fapt scontabil având în vedere „vulnerabilitatea condiționată aprioric de factori bio-psiho-sociali" [2, pag.48] dar și demonstrat prin ultimele statistici victimologice furnizate de către autorități (pentru anul 2021) – „101 de infracțiuni de viol, 153 de raporturi sexuale cu o persoană care nu a împlinit 16 ani, 50 de acțiuni perverse cu caracter sexual." [3]

Având această realitate criminologică, ideea de prevenție victimologică a femeilor și copiilor împotriva infracțiunilor cu caracter sexual devine un imperativ și concomitent o adevărată provocare. Totodată, era digitală contribuie cu un aport semnificativ de premise atât în sensul realizării acestui tip reacție socială preventivă împotriva criminalității cât și în sensul diversificării modalităților faptice de săvârșire a infracțiunilor sexuale. Spre exemplu, în infracțiunile sexuale împotriva copiilor, ademenirea lor în mediul online de către agresor a devenit deja o situație tipică. O bună parte din pedofili au adoptat anume acest mod de operare, crezând oarecum neîntemeiat că anume această modalitate este mai dificil de probat de către victime și eventual de persoanele care activează în organele de urmărire penală.

Era digitală a creat noi contexte de victimizare și pentru femei. Situația tipică prin care victimele de sex femenin sunt atrase de către agresor în „scenariul crimei" este seducția și manipularea operată în scopul obținerii de imagini și înregistrări video care să surprindă victimele în ipostaze intime. Ulterior acestea sunt șantajate. Deși mai des este practicat șantajul economic, au fost înregistrate și cazuri când agresorul a folosit materialele compromițătoare pentru a determina victima să întrețină relații intime, atât în scop commercial cât și non-comercial. În acest sens, trebuie să distingem între: a) infracțiunile cu caracter sexual propriuzise (așa cum este violul, hățuirea sexuală, etc.) și b) infracțiunile cu context sexual, a căror latură obiectivă corespunde mai curând infracțiunilor împotriva patrimoniului și infracțiunilor contra libertății, cinstei și demnității persoanei (ex.: trafic de ființe umane, șantaj, etc.). De fapt, pentru aceste „metode de șantaj care derivă din sau au ca scop comportamente sexuale a fost inventat și un termen specific și anume, „sextortion". [4,pag.23]

Era internetului, dincolo de faptul că a extins arealul modalităților faptice de săvârșire a anumitor infracțiuni, a contribuit la crearea unor situații tipice de victimizare a femeilor și copiilor care nu se regăsesc în latura obiectivă a nici unei infracțiuni, astfel, prin aplicarea principiilor „nullum crimen sine lege" și respectiv „nulla poena sine lege", foarte mulți agresori rămân nepedepsiți iar victimele nerestabilite în drepturile lezate, nesatisfăcute în justiție și nerecompensate moral sau material.

Rezultă că era digitală a diversificat și a creat noi posibilități de „modi operandi" pentru persoanele predispuse să comită infracțiuni. Noile posibilități de

antrenare a victimei în situația criminogenă sunt valorificate în mod special de agresorii sexuali. Tehnicile de seducție și manipulare fină folosite de persoanele cu asemenea orientare criminală a personalității sunt valorificate cu mai multă prisosință în mediul online decât într-un mediu fizic. Astfel de agresori, mai ales dacă ne referim la pedofili, nu dispun de foarte mult curaj pentru a acționa, ei sunt conștienți de caracterul penal al faptei lor și se tem de un eventual efect de rezistență care poate parveni din partea victimelor, mai ales efecte care presupun amenințarea cu divulgarea acțiunilor penale organelor de drept sau adulților. Mediul online implică o posibilitate de apropiere emoțională a victimelor care decurge treptat, și în același timp o distanțare fizică care face posibilă întreruperea contactului atunci când situația devine deranjantă sau suspectă, în orice moment. Ipostaza unor astfel de agresori, este datorită erei digitale aproape ideală: „departe de victimă, dar cumva foarte aproape".

Nu doar pedofilii, dar și violatorii pot racola victimele în mediul online. „Departe dar aproape" este senzația rece și frustrantă pe care ei o pot crea cu ușurință în mintea potențialelor victime. Femeile care interacționează cu astfel de indivizi se pot simți ca rezultat al unei dialogări în online urmărite, hărțuite, persecutate. Când comunicarea are loc în chat, acest efect paranoic este și mai ușor de indus victimelor care au posibilitatea de a reciti mesajele și a-și autoinocula gânduri care să le alimenteze frica în mod continuu.

Aceste noi realități impuse de era digitală, determină ca anumite măsuri de prevenție victimologică să fie necesare atât în cazul femeilor cât și a copiilor victime sau potențiale victime ale infracțiuniulor cu caracter sexual. Evident, o primă măsură ar fi identificarea victimelor și potențialelor victime. Pentru a realiza această măsură, avem nevoie de un cadru legal și instituțional. Din păcate asistență victimologică pentru potențialele victime dar și pentru victime, în Republica Moldova oferă mai curând structurile non-guvernamentale. Este necesar de a dezvolta serviciul victimologic în cadrul unor structuri guvernamentale și a-l face cunoscut, accesibil și funcțional. Un astfel de serviciu ar putea fi creat chiar în mai multe instituții concomitent (ex. pe lângă primării și organele locale de poliție) și în ciuda costurilor, recomandăm acest fapt, deoarece avantajele unei astfel de schimbări sunt considerabile. Oricum sume mari de bani sunt cheltuite ulterior pe întreținerea și corijarea infractorilor în mediul de detenție, astfel este mai convenabil să reducem numărul acestora prin corectarea orientării deviante a personalității victimelor. În acest mod prevenim săvârșirea de noi infracțiuni, victimizarea și mai ales revictimizarea persoanelor.

Serviciul victimologic în mod normal ar trebui să activeze pe baza a 5 piloni: a) identificarea victimelor și a potențialelor victime; b) evaluarea victimelor; c) elaborarea planului individual de intervenție victimologică; d) implementarea planului de intervenție victimologică; e) evaluarea rezultatelor. Anume acest model de organizare a serviciului victimologic poate genera rezultate favorabile în

domeniul prevenției victimologice a infracțiunilor, inclusiv a infracțiunilor cu caracter sexual.

În fond, orice serviciu victimologic nu este organizat decât în scopul redresării comportamentale a beneficiarilor, iar aceasta implică psihocorecție și formare de competențe și abilități. Având în vedere diversificarea modurilor de operare a infractorilor prin identificarea unui nou mediu infracțional și anume mediul online, o importanță deosebită o capătă dezvoltarea competențelor digitale victimelor și potențialelor victime ale infracțiunilor cu caracter sexual. Deși la moment, în special pentru rerpezentanții diferitor profesii sunt conturate careva standarde de competență digitală dar și domeniile concrete de competență digitală, așa cum sunt: „comunicarea digitală, gestionarea informației, crearea conținututirlor digitale, utilizarea echipamentelor digitale și mal ales respectarea normelor etice și legale în spațiul digital" [5], nicăieri nu a fost statuată competența sau subcompetența de manevrare securizantă și autosecurizantă a informației în mediul digital, ori, acest lucru, împreună cu stabilirea unor standarde privitoare la respectiva competență, ar fi benefică nu doar pentru reprezentanții unor profesii dar și pentru victimele infracțiunilor sexuale, a potențialelor victime, precum și pentru oricare altă persoană deoarece a te autosecuriza în mediul online înseamnă a întreprinde măsuri de autoprevenție victimologică, astfel, fiecare individ poate și trebuie să își aducă aportul la diminuarea criminalității prin întreprinderea măsurilor de autoprevenție, eventual, fiecare individ trebuie educat să acționeze în acest mod.

Din păcate în învățământul general conținuturile educaționale au fost proiectate într-o manieră în care elevii ajung să poată deveni buni utilizatori ai rețelei de internet, însă nu ajung suficient de abili și competenți pentru a exploata rețeaua în condiții de siguranță și chiar într-o manieră corectă din punct de vedere etic și juridic. Din această perspectivă, oricine care nu a făcut studii ori o careva perfecționare în domeniu, este în mediul online o persoană vulnerabilă în sens victimologic și totodată predispusă să comită erori: să contribuie la răspândirea unor informații false, să defăimeze pe cineva, să jignească, să piardă timp folosind irațional rețeaua, să agreseze inclusiv sexual prin mesaje ori conținuturi altă persoană, etc. Situația este cu atât mai gravă cu cât avem o categorie de utilizatori ai rețelei internet care nu au fost instruiți în domeniul tehnologiilor informaționale nici măcar elementar. Avem în vedere persoanele care au apucat acele timpuri în care informatica nici măcar nu se studia în școală. Elementar, astfel de persoane pot confunda chat-ul privat cu chat-ul comun și dezvălui date cu caracter personal în mod absolut inconștient, autovictimizându-se în acest sens.

În cazul infracțiunilor sexuale, victimele și potențialele victime trebuie instruite ca sub nici o formă să nu transmită informații compromițătoare către infractori sau să își expună demonstrativ viața intimă și părțile intime ale corpului pe rețelele de socializare, inclusiv în chaturi private. Îndeosebi trebuiesc instruite

în legătură cu faptul că nici o persoană, oricât de apropiată – soț/soție, mamă/tată, soră/frate, amic/amică, iubit/iubită nu trebuie să dețină informații ce ar putea să le compromită. Când sunt solicitate poze intime de către o anumită persoană apropiată să răspundă tranșant, clar, fără ezitare, că o asemenea solicitare i se pare o lipsă de respect și orice insistență pe această temă este un motiv suficient pentru a întrerupe dialogul și contactul pentru totdeauna, iar în cazul în care interlocutorul din online insistă, atunci insistența dă și mai mult de bănuit că persoana este răuintenționată. Din păcate majoritatea victimelor care parcurg această situație sunt atrase în capcană de către personae apropiate (de regulă partenerul intim), persoane cu care victima inițial avuse o relație bazată pe încredere.

Și minorii trebuie atenționați în legătură cu riscurile socializării în mediul online. Îndeosebi trebuie învățați să abordeze cu maximă precauție și suspiciune situațiile în care persoane necunoscute doresc să inițieze cu aceștia contacte. Chiar dacă aceste persoane se prezintă de aceiași vârstă, minorii trebuie atenționați despre probabilitatea profilurilor false. De asemenea minorilor trebuie să li se vorbească despre cât de important este să aibă un dialog cu părinții atunci când suspectează un pericol cât de nesemnificativ în mediul online. Nu mai puțin importantă este instruirea minorilor în legătură cu securizarea informațiilor care ține de viața privată și de familie: graficul de muncă al părinților, adresa unde locuiesc, numărul de telefon, activitățile extrașcolare la care participă, etc.

În general există un instinct de supravețuire care determină un comportament precaut la oameni, inclusiv în mediul online, însă acesta este inegal dezvoltat la diferiți indivizi, din acest motiv, există persoane care în mod normal nu s-ar lăsa pradă agresorilor din online, însă sunt și persoane chiar foarte vulnerabile în acest sens, naive și incapabile să sesizeze la timp pericolul. Mai mult de atât, orice experiență negativă în mediul online pentru unele dinntre acestea nu finalizează cu tragerea unor concluzii și învățăminte de rigoare, astfel, ele cu ușurință se lasă revictimizate și nu întrerup acest cerc vicios decât atunci când cu ele se lucrează și suportă anumite intervenții specializate: psihoterapie, consiliere psihologică, consiliere juridică, etc.

Profilul psihologic al persoanelor victimizate online este caracterizat de nevoia categorică de conectare, specifică tuturor oamenilor ca atare, dar mult mai profundă anume în cazul acestor persoane. Această nevoie de conectare, concomitent cu o imagine de sine distorsionată, de regulă depreciativă, cu un nivel scăzut al stimei de sine, cu traumă psihologică din trecut care au dictat prezentului o frică de separare și sentimentul de autoinsuficiență, alte tulburări afective și comportamentale, determină o conduită în mediul online prin care victimele se autocompromit. Nevoia acută de conectare predispune așadar spre victimizare, deoarece realizarea acestei nevoi vine ca o dependență: ea trebuie realizată aici și acum fără a lua în calcul anumite riscuri.

Minorii neglijați de părinți, care nu își satisfac nevoia de conectare în mediul familiei, mediu care ar trebui să fie cel mai favorabil pentru a satisface această trebuință umană în anii copilăriei și adolescenței, devin victime ușoare în spațiul online, uneori identificându-și singuri agresorul, fără a fi abordați. Ocrotirea părintească așadar nu se rezumă la simpla asigurare a condițiilor materiale pentru creștere și dezvoltare. Comunicarea și relația armonioasă părinte-copil este la fel de importantă și de o asemenea natură încât să determine securizarea minorului în mediul online, care nu va mai căuta să se conecteze vicios cu alte persoane, având deja o bună conectare și acceptare în familie.

Părinții în mod deosebit trebuie să acorde atenție copilului în anii adolescenței dar și să învețe cum anume să facă acest lucru fără a dăuna, deoarece vorbim despre o etapă controversată care marchează trecerea la un alt nivel de maturizare, trecere pe care o identificăm terminologic în literatura de specialitate ca „criză de vârstă" și înglobează în sine „criza de originalitate, criza de identitate, criza de prestigiu, etc.".[6,pag.46-47] Rezultă că un aspect important al prevenției victimologice a minorilor împotriva infracțiunilor sexuale îl reprezintă implicarea factorului părintesc în proces iar toate aceste manifestări ale adolescenței, predispozante spre victimizare, „dacă nu sunt acutizate de către părinţi printr-un comportament excesiv de restrictiv şi impunător, sau din potrivă unul excesiv de laisse fair, trec odată cu maturizarea şi conturarea identităţii de sine". [6,pag.47]

Totodată, trebuie să menționăm și faptul că victimizarea sexuală online a minorilor mai implică și un aspect „industrial". Este agreat că există cel puțin „5 elemente care implică copiii și adolescenții și determină proliferarea industriei online a sexului: a) exploatarea sexuală prin șantaj online; b) intersectarea identității reale a copilului și a identității create online de acesta care poate duce la experiențe de abuz și exploatare; c) adolescenții care se identifică drept homosexuali sau care declară că au incertitudini cu privire la orientarea lor sexuală care sunt mai expuși riscului de exploatare sexuală online; d) transmisia în direct contra cost a abuzurilor copiilor și a violurilor; e) copiii mai mici sunt din ce în ce mai vulnerabili la exploatarea conținutului sexual online. [7]

Prevenția victimologică a minorilor împotriva infracțiunilor cu caracter sexual reprezintă o provocare ce nu se poate în mod obiectiv realiza fără implicarea dirigintelui și a psihologului care activează în cadrul școlii în care copilul este instituționalizat. Având în vedere că minorii petrec cea mai mare parte a timpului lor la școală și în familie, părinții și colectivul pedagogic ajung să formeze un important factor de protecție pentru minor, din acest motiv, conlucrarea dintre ei este foarte importantă. Este în deosebi importantă monitorizarea comportamentală desfășurată de către părinți și profesori. Aceasta trebuie să fie pe de o parte continuă, pe de altă parte desfășurată și într-o manieră non-invazivă, respectând astfel nevoia de intimitate, îndeosebi la adolescenți, care altmiteri ar deveni frustrați și revoltați din cauza acestui fapt.

Instituționalizarea minorilor determină ca serviciul victimologic în cazul minorilor să fie și mai ușor de realizat deoarece el poate funcționa concomitent cu serviciul psihologic în școli. Pentru a preveni diferite infracțiuni, ar trebui create și implementate în școli programe de profilaxie victimologică, de scurtă durată, axate pe nevoile și particularitățile de vârstă a minorilor. Acestea s-ar prezenta mai curând ca niște training-uri tematice ce pot fi incluse în programa educațională ca și ore opționale. Totodată, în implementarea acestora pot fi implicați și alți agenți: polițistul de sector, un preot, un părinte, un expert, etc.

Totuși, prevenția victimologică a minorilor, dar și a femeilor împotriva infracțiunilor cu caracter sexual, dar și a altor infracțiuni, nu ține de sau se limitează strict numai la existența unor servicii victimologice. Acestea sunt dezirabile și ideale. Însă, în egală măsură se pot organiza campanii naționale sau întreprinde acțiuni de informare a populației. Prevenția victimologică se poate înfăptui așadar, prin intermediul unor intervenții specializate, identificând și implicând victimele în proces în modul cel mai direct, în egală măsură cum se poate reliza într-un context mai general, la nivel propagandistic, prin desiminarea informațiilor potrivite, într-o manieră potrivită, care să creeze impact și să promoveze un mesaj: afiș, spot, lozincă, etc. Spațiul digital este o premisă colosală în acest sens, deoarece favorizează calitate, volum și viteză în desiminarea informației.

Prevenția victimologică este o activitate care ține atât de voința statală, pentru că statul în persoana legiuitorului este în cele din urmă creatorul politicii victimologice care constituie un element inerent politicii penale a statului, cât și de voința oricăror particulari cointeresați de această activitate. Aceștia din urmă dispun de posibilitatea de a crea ONG-uri, grupuri pe rețelele de socializare, precum și multe alte metode de organizare, pentru a desfășura acțiuni temtice în acest sens.

Totuși, nu este benefic faptul de a lăsa la îndemâna particularilor și a structurilor non-guvernamentale prerogativa realizării prevenției victimologice a infracțiunilor, mai ales a celor cu caracter sexual și cu atât mai mult a celor ce vizează minorii. În cazul Republicii Moldova este necesar de a crea un cadru mai solid de reglementare privitor la această nouă paradigmă de prevenire a infracțiunilor. Victima în sistemul cauzal al infracțiunii de cele mai deseori vine cu un semnificativ aport comportamnetal, iar de aici denotă că numai responsabilitatea pentru infracțiune este delegată agresorului, el fiind cel care răspunde penal, este pedepsit și execută ulterior pedeapsa, însă redresarea comportamentală este în egală măsură imperativă pentru victimă și agresor, dacă ne dorim cu adevărat prevenirea altor infracțiuni pe viitor.

În urma celor expuse, conchidem că femeile și minorii reprezintând 2 grupuri cu vulnerabilitate victimală sporită pe segmentul infracțiunilor sexuale, necesită măsuri de prevenție victimologică atât generale cât și speciale, realizate atât la nivel propagandistic cât și la nivel mai structurat, prin intermediul unor

programe specifice de intervenție victimologică. Desfășurarea acestor programe poate fi delegată diferitor structuri ale statului – Administrației Publice Locale sau organelor de poliție, încadrul cărora poate fi creat și dezvoltat un serviciu victimologic performant, capabil să reducă semnificativ numărul de persoane cu orientare victimală a personalității. Serviciul victimologic în cazul minorilor poate funcționa concomitent cu serviciul psihologic în cadrul instituției școlare, iar întrucât în prevenția victimologică a minorilor un rol deosebit îl joacă părinții și pedagogii, recomandăm crearea unor platforme care să favorizeze dialogul între aceștia. Deasemenea este recomandată promovarea unor politici victimologice mai coerente, cel puțin în infracțiunile sexuale ce vizează ca și victime persoanele minore și cele de sex femenin precum și dezvoltarea unor competențe digitale persoanelor vulnerabile în mediul online, în măsura în care activitatea acestora pe rețelele de socializare să excludă posibilitatea de a se angaja benevol în situații criminogene. Nu în ultimul rând menționăm că prevenția victimologică este o metodă de reacție socială preventivă împotriva criminalității ce poate genera rezultate favorabile atât în reducerea numărului de victime cât și a numărului de agresori, altmiteri, trăim timpuri în care dacă ești victimizat, cel mai probabil ți-ai dat acordul pentru ca acest lucru să se întâmple, chiar dacă uneori reiese că acest acord este unul tacit.

Referinte bibliografice:

1. Rădulescu, S., M., Banciu, D., Sociologia crimei şi criminalităţii. Casa de Editură şi Presă „Şansa" S.R.L., Bucureşti, 1996, 239 pag. ISBN 978-973-9167-56-7.
2. Corcea, N., Identificarea etimologică a termenului „Violența în Familie". În: Revista Națională de Drept. Nr.1(171) din 2015, pp.48- 55. ISSN 1811-0770.
3. Biroul Național de Statistică/Statistici pe domenii/Justiție și infracționalitate. Accesat: [12.12.2022] Disponibil: https://statistica.gov.md/ro /statistic_indicator_details/9#data_bank
4. Herinean, D., Relația dintre șantaj și alte infracțiuni. În: Revista Penalmente Relevant, nr.1 (5) din 2018, pp.21-43. ISSN 2501-1367.
5. Ministerul Educației Culturii și Cercetării. Standarde de competențe digitale pentru cadrele didactice din învățământul general. Accesat: [12.12.2022] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Culegerea_cu_ISBN_2022.pdf
6. Condor, M., Chira, M., Criza personalității în adolescență. În: Euromentor, vol. II, nr. 2, 2011. pp. 44-47. ISSN 2067-7839.
7. The Child Protection Hub. Accesat: [12.12.2022] Disponibil: https://childhub.org/ sites/default/files/attachments/virtual_traps_ro.pdf